

Pennenvruchten

Bijdragen voor geloofsontmoeting
In Vrije Evangelische Gemeenten

Theo L. Hetteema en Leo Mietus

Pennenvruchten

Bijdragen voor geloofsontmoeting
in Vrije Evangelische Gemeenten

Theo L. Hettema en Leo Mietus

Brochurereeks nr. 41
2014

Omslag: Gedeelte van de omslag van *Uit het Woord. Pennevruchten van wijlen Ds. Arend Mooij* (Harderwijk: Gebrs. Mooij, 1916).

Druk: Van de Paverd, Velp 2014
Uitgave: © Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland
President Kennedylaan 311
NL 6883 AK Velp

ISBN/EAN: 978-90-74894-50-0

Inhoud

1.	Bezinningsbijdragen over de beginselen van de Bond van VEG.....	6
	a. Onze Beginselen.....	6
	b. In de VEG Nijverdal	11
	c. Een serie vragen en antwoorden over de beginselen van de Bond	15
2.	Het chiliasme en de VEG	27
3.	Spiegeltje, spiegeltje aan de wand... Over de schoonheid van de gemeente	39
4.	De kerk wereldwijd en haar diversiteit.....	48
5.	Bouwstenen voor een vrije evangelische liturgie.....	53
6.	Kerk en internet: over de gemeente en haar wereldwijde wezen	60

Woord vooraf

Met de titel ‘Pennenvruchten’ geven de docenten van het Seminarium een eerbetoon aan ds. Arend Mooij (1832-1915), een van de stichters van de Bond. Een jaar na zijn dood gaf ds. Marinus Mooij een bundel ‘pennenvruchten’ uit van broer Arend getiteld ‘Uit het Woord’. Het boek was in menig boekenkast van Vrije Evangelische predikanten en godvruchtige gemeenteleden te vinden. Mijn exemplaar komt uit de boekenkast van ds. J. Enter Jr.

Deze bundel bevat niet zozeer pennenvruchten, maar verhalen, gehouden op verschillende plekken. Daarmee is de ondertitel ook gerechtvaardigd. Het zijn bijdragen ten dienste van geloofsontmoeting. De inhoud is om te delen en om er op te reflecteren. Dat gebeurt op allerhande plaatsen. Zonder de lezing van Dr. Leo Mietus zouden studenten aan de PThU minder goed geweten hebben wat het chiliasme (een bepaalde visie op het Duizendjarig Rijk) inhoudt en hoe het de geschiedenis van de Bond mede heeft ingekleurd. En zonder een inleiding van Dr. Theo Hettema op een regionale trainingsdag zouden we minder goed onder woorden hebben kunnen brengen wat een aantrekkelijke gemeente inhoudt. En dan hebben we het nog niet over de Beginselen van de Bond die aan de orde komen, of kerk en internet.

Hiermee lichten de docenten een flinke tip van de sluier op om te laten zien waar men op het Seminarium al niet mee bezig is. Het vergroot de zichtbaarheid van het Seminarium in de Bond en daarbuiten. De redactie van de Brochurereeks biedt u dan ook met genoegen deze brochure met pennenvruchten van Leo Mietus en Theo Hettema aan. Het is ‘Mooije’ gespreksstof voor een geloofsontmoeting.

Bert Louwerse

1. Bezinningsbijdragen over de beginselen van de Bond van VEG

In de volgende bijdragen over de beginselen van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten is enig lees- en gespreksmateriaal te vinden voor bezinning op de beginselen in de gemeenten. Waar dagen ze ons uit? Waar willen we ze weerspreken? Waar willen wij andere accenten leggen? Waar vinden we lijnen die we graag willen oppakken?

Het materiaal bestaat uit drie delen:

- a) Een bijdrage over de beginselen voor de emeritidag in Heerde.*
- b) Een verslag uit het gemeenteblad van de VEG Nijverdal van een lezing over de beginselen.*
- c) Een serie vragen en antwoorden over de beginselen, die zijn gebruikt voor bezinningsbijeenkomsten in de VEG Dordrecht en Franeker.*

a. Onze Beginselen

Bijdrage voor een gesprek over de beginselen van de Bond door Leo Mietus tijdens de emeritidag te Heerde, 8 mei 2012.

Ter inleiding wil ik kort iets vertellen over de totstandkoming van het boekje *Onze Beginselen*. Daarna volgt een eerste poging om antwoord te geven op de vraag: Hoe actualiseren we een historisch document als de Beginselverklaring (1885-1888)?

Oorsprong en identiteit

Toen ik het boekje samenstelde, verwachtte ik dat er een kleine kring van collega's zou zijn met belangstelling. Verder zou het een nuttig boekje kunnen zijn voor mensen die de oriëntatiecursus Bond VEG moeten doen. Het was voor mij dan ook

een complete verrassing, dat het boekje heel snel uitverkocht was. Door de moeilijke ervaringen in de Bond in het afgelopen jaar kreeg het boekje opeens wel een andere betekenis dan ik bedoeld had. De beginselen werden inzet van een soort confessionele discussie. Ze werden een ijkpunt voor rechtzinnigheid en koersvastheid.

Ik heb me in dit boekje daar niet over uitgelaten, omdat ik het samenstelde in het najaar van 2010, toen ik nog niets wist van de onvrede in sommige gemeenten, die nu sterk naar boven gekomen is. Mijn doel was vooral een historische bijdrage te leveren aan onze kennis van de oorsprong en de beginselen van de Bond.

Met die invalshoek wilde ik laten zien dat teksten nooit ontstaan in een historisch vacuüm én dat het ontstaan van de Bond en de geschreven beginselen uit nader onderzoek nauw verweven blijken te zijn met grotere bewegingen op het toenmalige protestantse erf.

Zo werd het een boekje met historische teksten en historische inleidingen. Noem het veldverkenning of veldonderzoek om je te kunnen oriënteren.

Ter illustratie: in mijn eigen inleiding schreef ik iets over de bredere context van de negentiende eeuw en het was een gelukkige vondst dat ik Kuypers tekst over de beginselen vond in zijn tijdschrift *De Heraut*. Toen ik het boekje al klaar had, kreeg ik een studie uit 2009 onder ogen van Annemarie Houkes, *Christelijke vaderlanders. Godsdiens, burgerschap en de Nederlandse natie (1850-1900)* uit 2009. Een mooie studie, vind ik, die ook op onze geschiedenis licht werpt. Dat kan ik illustreren aan de hand van de zendingsfeesten.

Wie *Onze Beginselen* uit 1879 leest, ontdekt dat de bakermat van de Bond gelegen is in de zgn. zendingsfeesten die door Witteveen in Ermelo georganiseerd werden. Ik dacht altijd dat deze bijeenkomsten tamelijk uniek waren. Door het lezen van het boek van Houkes kwam ik erachter dat dit niet zo is. Houkes beschrijft in hoofdstuk 4 hoe er sinds 1863 in protestants

Nederland grote nationale zendingsfeesten werden georganiseerd, waar alle bekende orthodoxe figuren uit het toenmalige kerkelijke leven bijeen kwamen. Dit waren spectaculaire gebeurtenissen, die volgens Houkes sterk hebben bijgedragen aan de opkomst van de orthodoxie en een nationaal bewustzijn in Nederland. Vanuit alle delen van Nederland kwamen gelovigen via de nieuwe spoorwegverbindingen naar deze zendingsfeesten.

De Ermelose zendingsfeesten en later de toogdagen die in het Spanderswoud in Hilversum door VEG werden georganiseerd zijn een afgeleide geweest van deze grote gebeurtenissen. Het was een vorm van *identity building*, die heel goed paste in die tijd. Je zou ook kunnen zeggen dat het maatschappelijk middenveld zich begon te organiseren. De grote vraag was natuurlijk hoe je dit moest doen. Kuiper koos uiteindelijk voor de binding aan de eigen orthodoxe groep en vormde een confessionele partij. Anderen in de Hervormde Kerk moesten daar niets van hebben en koesterden het ideaal van een brede kerk. De vrije gemeenten waar wij toe behoren, zagen niet zo-

ZENDINGSFEEST OP BOEKENRODE 7 JULI 1875.

Speelplaats N° 3 (Beukenbosch)

veel in de kerk als zodanig, maar bleken in veel opzichten wel verbonden te zijn met het bredere, orthodoxe protestantisme.

Actualisering

Een spannende vraag is hoe we deze historische teksten en achtergronden actualiseren. Dat we dat al jaren doen is natuurlijk duidelijk. In de jaren '60 en '70 werden de beginselen min of meer herontdekt. We zochten naar oecumenische verbreding en theologische openheid en de beginselen boden daarvoor aanknopingspunten.

In het afgelopen jaar bleek dat je de beginselen ook heel anders kunt lezen en gebruiken, namelijk als meetsnoer voor de vraag of wij nog wel dezelfde Christus hebben en of wij nog wel gehoorzaam zijn aan zijn Woord. Hoe kan dat eigenlijk en wat doen we als we de beginselen zo lezen en gebruiken?

Het punt van een geloofsgemeenschap te willen zijn zonder een afgebakende geloofsleer te hebben, leidt onder ons al sinds lang tot spanning. Ik geef twee citaten om deze spanning te illustreren en verder gesprek op gang te brengen.

Eerst een citaat uit een Berlijnse collegeserie van Willem Jan Otten (*Onze lieve vrouw van de schemering*, 2009, 148). Otten haalt een gedicht aan van de Australische dichter Les Murray (*Poetry and Religion*):

Zo is God de in elke religie opgevangen poëzie
opgevangen – niet gevangen – als in een spiegel
die hij opriep door in de wereld te zijn
wat poëzie is in het gedicht: een wet tegen afbakeningen.

Let vooral op de laatste woorden. Het gaat de schrijver om een 'wet tegen afbakeningen'. Dat is een lijn die we in de vroege Bond tegenkomen, zeker als het gaat om onze vrijheid in geloven, gemeente-zijn en belijden.

Dan een tweede tekstfragment uit een boek van Rob Wijnberg (*Mijn tafelheer is Plato*, 2010, 159). Hij schetst het culturele klimaat, waarin we in het westen terecht gekomen

zijn en noemt vijf ontwikkelingen die ons allemaal diepgaand beïnvloeden: individualisering, ontideologisering, economisering, globalisering en mediatisering. Die ontwikkelingen hebben mensen “in de rol van klant gedrukt, in een wijd openstaande wereld, zonder ideologische schuilplaatsen maar permanent opgeschrikt door informatie over alles en iedereen.” Volgens Wijnberg heeft nu deze op zichzelf aangewezen consument of klant “behoefte aan een duidelijk afgebakende gemeenschap die geborgenheid biedt middels een gedeelde moraal.”

De uitspraken van Les Murray en Wijnberg leggen voor mij een vreemde paradox bloot, die wel eens kenmerkend zou kunnen zijn voor onze traditie: ‘een wet tegen afbakeningen’ verbinden met het verlangen naar een ‘afgebakende gemeenschap die geborgenheid biedt’. Hoe doe je dat?

Tijdens het gesprek met de oud-predikanten van de Bond werd o.a. opgemerkt dat de oprichting van de Bond paste bij het toenmalige ‘momentum’. Toen was het de tijd om dit te doen en vertegenwoordigden de VEG een eigen positie. Maar is dat nu ook nog zo? Wat is het ‘momentum’, waar we nu op zouden kunnen reageren? Hoe ziet de kerk van morgen eruit?

Gespreksvragen

1. Probeer eens na te gaan wat het eigenlijke punt is van de beginselen. Het beginsel van de vrije gemeente, de openheid voor nieuwe geloofsvormen, de anti-synodale tendens?
2. Waarop reageerde men en wat is nu veel minder aan de orde?

b. In de VEG Nijverdal

Bewerking van een verslag van een bezinningsavond ingeleid door Leo Mietus over de beginselen van de Bond, in de VEG Nijverdal op 17 april 2013.

Woensdagavond 17 april was dr. Leo Mietus in ons midden, in het kader van de geloofsgesprekken die wij binnen de gemeente met elkaar willen voeren. Hier volgt een samenvatting van wat hij vertelde.

Hij begon zijn verhaal met het boek van prof. Gerben Heitink, *Golfslag van de tijd* (2011). Heitink vertaalt in dit boek een groot deel van de gedachtegang van de Canadese filosoof Charles Taylor naar de Nederlandse situatie. Hij beschrijft o.a. de secularisatie zoals deze in ons land vorm krijgt. In onze westerse cultuur wordt sinds de Hervorming het uitgangspunt steeds meer in het individu genomen. De mens persoonlijk wenst, kiest, wil, denkt, gaat enz. Wij herkennen dat in onszelf en in anderen om ons heen. Die sterke nadruk op de individualiteit heeft ook een keerzijde. Wij zijn in de wereld nooit alleen. Altijd is er ook de ander, zijn er anderen. Daarom sluiten we ‘contracten’: op allerlei terreinen spreken we spelregels af, bv. in onze grondwet, en in allerlei soorten van akten en reglementen.

In onze congregationalistische kerkvorm herkennen wij veel van dit denken. Wij leggen de nadruk op persoonlijk (individueel) geloof, maar kunnen elkaar daarbij niet missen. Luisterend naar elkaar en de Levende Heer maken we afspraken over hoe we samen aan ons geloven vorm kunnen geven. Zo zijn wij herkenbaar als VEG van Nijverdal met eigen opgestelde regels (een eigen contract) en een eigen cultuur. De VEG van Oldebroek, of die van Nieuwvliet hebben een andere, maar ook een eigen sfeer en eigen cultuur, met eigen afspraken, een eigen contract. Dit is kenmerkend voor congregationalistische gemeenten. En al die verschillende VEG-n, die samen onze Bond vormen, hebben onderling ook weer afspraken gemaakt. Hoe verschillend we ook zijn: het is de levende

Heer die ons met elkaar verbindt en in wie wij elkaar herkennen. Zoals Hij dat ook doet binnen de wereldwijde oecumene.

Terug naar het ‘contract-denken’. Door de voortgaande individualisering treedt versnippering op (denk bv. aan alle verschillende reacties op het ‘Koningslied’). Het besef dat je bij elkaar hoort in een breder cultureel verband, neemt steeds meer af. Je raakt een gemeenschappelijke bedding kwijt. Culturele, maar ook levensbeschouwelijke kaders verschrompelen. Binnen onze Bond weten wij daar inmiddels helaas alles van. Dat veroorzaakt vervreemding, boosheid, angst.

Nu naar de Beginselen uit 1879 en 1885. In deze ‘contracten’ beschrijven de opstellers waar zij als oprichters van vrije gemeenten vandaan komen en waar zij nu staan. Mietus noemt het een ‘getuigenis’, waarin mensen vertellen hoe zij tot het vormen van een gemeenschap zijn gekomen. Zij zagen hoe inspirerend het was als mannen, vrouwen en kinderen niet vanuit een bepaalde geloofsleer, maar vanuit hun persoonlijke geloof in de levende Heer samen een gemeente vormden. Zo wilden zij ook een Bond vormen.

De opstellers van de Beginselen, ds. Witteveen, de gebroeders Mooij en anderen beschrijven en rechtvaardigen het ontstaan van vrije gemeenten buiten de bestaande kerk(en). Vrijheid staat bij dit alles centraal. Echter steeds in balans met gemeenschap. Drie uitgangspunten worden daarbij aangegeven:

- a. Vrijheid, maar geen losbandigheid. (In het Bondsvignet wordt verwezen naar Galaten 5);
- b. Priesterschap van gelovigen, maar geen afschaffing van ambten;
- c. Erkenning van de waarde van belijdenissen, maar geen binding aan een confessie.

De Bijbel wordt aangeduid als ‘richtsnoer’, als woord van God ter navolging. Er wordt geen Bijbelleer gegeven of een leer over de onfeilbaarheid van de Schrift, zoals bij de gereformeerden. Dat had in 1885 best gekund, want juist dit leerstuk

stond centraal bij Abraham Kuiper. De opstellers van de Beginselen gaan anders te werk. Zij ervaren de Bijbel allereerst als geloofsboek waarin zij zichzelf en hun eigen geschiedenis herkennen. Gezamenlijk willen zij verder. De gemeenschap wordt niet gebouwd op een document, maar op levende mensen, die allen op heel verschillende wijze de liefde van Christus ervaren en mogen representeren. De opstellers van onze Beginselen zijn er van doordrongen dat zij niet zonder andere christenen en zonder andere kerken ‘tot volmaaktheid kunnen komen’. Daarom bieden zij de ‘ongeveinsde broederhand’ aan allen die mede in Christus geloven.

Door anderen werd de Bond als een ‘zwakke’ organisatie beschouwd. Kuiper noemde het standpunt van de Bond ‘te los en te onbestemd’, omdat er werd gekozen voor persoonlijk geloof en niet voor een leerstellige grondslag.

Aan het einde van zijn lezing liet Leo Mietus zien dat in de Nijverdalse beginselen, die op de beginselverklaring van de bond zijn geënt, een paar opmerkelijke verschuivingen te zien zijn.

Zo staat er bv. in de Nijverdalse beginselverklaring: “De oprechte broederhand reiken we aan allen die met ons geloven in Christus als onze enige Zaligmaker, van welke richting ze ook mogen zijn.”

In de oorspronkelijke beginselen van de Bond luidt deze zin: “De ongeveinsde broederhand reiken wij aan allen, die mede in Christus gelooven, van welke richting zij ook zijn mogen.”

Door de toevoeging ‘die met ons geloven in Christus als onze enige Zaligmaker’ is er iets leerstelligs in de tekst geslopen. Dat komt door het ‘met *ons*’ geloven en door te spreken over de ‘enige Zaligmaker’. De oude tekst lijkt royaler te zijn door te spreken over hen, die ‘mede in Christus gelooven’. Dat kunnen er velen zijn en op velerlei wijzen, zelfs als de woorden ‘enige Zaligmaker’ niet altijd klinken.

Gespreksvragen

1. In de Beginselverklaring van de Bond vind je sporen van het 'contractdenken'. Zie bv. de uitspraak over bekeerde mensen: "en die bekeerden sluiten zich aan-een, verbinden zich onderling tot het volbrengen hunner hemelse roeping en vormen samen een kring, waarin Hij naar Zijn belofte tegenwoordig is."
2. Wat pleit voor dit denken en wat ertegen? En wat kunnen wij antwoorden op vragen van Gerben Heintink als: Is het contract-denken met een sterk accent op autonomie van de afzonderlijke gemeenten niet te zwak in de huidige tijd en moet je niet meer 'collectief', vanuit een gezamenlijke christelijke presentie en opdracht van alle kerken denken?
3. Hoe vinden jullie aansluiting bij de bredere bedding van onze cultuur en het 'verlangen naar God' dat ook onder de golfslag van onze tijd verborgen ligt en hoe voorkomen jullie dat je teveel naar binnen gekeerd raakt?